

PRIMERI NALOG IN VAJ OB BESEDILNI SKUPINI NOVICI ZBIRKE P-BERTA

MIRA KRAJNC IVIČ IN INES VORŠIČ

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Maribor, Slovenija.

E-pošta: mira.krajnc@um.si, ines.vorsic@um.si

Povzetek V pričujočem prispevku ob besedilni skupini novica predstavljamo zasnovo in potek oblikovanja nalog in vaj, nanašajočih se na področje besedil oz. izhajajočih iz konkretnih besedil, zbranih v zbirki besedil praktičnega sporazumevanja BERTA, natančneje v besedilnem podkorpusu P-BERTA, ki zajema pisana besedila. Novica oz. vest predstavlja klasično in osnovno novinarsko besedilno skupino in je hkrati ena od petih najbolj zastopanih besedilnih skupin v zbirki BERTA.

Ključne besede:

Slovenščina na
dlani,
besedilni
korpus
P-BERTA,
besedilo,
novica,
vaje in
naloge.

1 Uvod

V okviru projektnih aktivnosti učnega e-okolja *Slovenščina na dlani* je bila že v začetku oblikovana skupina, ki se ukvarja s področjem besedil in je trenutno v fazi priprave nalog in vaj, nanašajočih se na razumevanje in tvorjenje besedil. V pričujočem prispevku želimo na konkretnem besedilu, ob novici, predstaviti vaje in naloge, s pomočjo katerih bodo uporabniki učnega e-okolja usvajali in utrjevali védenje o besedilih, pri čemer pa je treba vsaj na kratko osvetliti tudi možnosti priprave vaj in nalog z ozirom na postopke digitalizacije in avtomatizacije.

Izhodišče za tvorjenje vaj in nalog s področja besedil je zbirka besedil praktičnega sporazumevanja BERTA, ki ima pisno in govorno podenoto. BERTA vsebuje raznovrstna pisana in govorjena besedila vsakodnevnih oblik jezikovnega komuniciranja. Nabor besedilnih skupin, vključenih v korpus, smo oblikovali s težnjo zajeti raznolika besedila pogostih, tj. uzualnih in dnevno tvorjenih besedilnih skupin, ki po eni strani spodbujajo kritičen odnos do prebranega, videnega ali slišaneega, so didaktično primerne in strokovno dobro predstavljene, hkrati pa so zanimive in privlačne za učence in dijake. Zbrali smo 275 besedil, ki se glede na tematiko razvrščajo v 8 tematskih sklopov.

V zasnovi oz. razmisleku pred pripravo scenarija za oblikovanje nalog in vaj s področja besedil je bilo treba preveriti in upoštevati tudi učni načrt tako za osnovno (UN 2018) kot tudi srednjo šolo (UN 2008). Glede na didaktične zahteve in priporočila, zabeležena v učnih načrtih, smo nato določili temeljne cilje in stopnjo zahtevnosti, z ozirom na to pa nadalje oblikovali scenarij za pripravo vaj in nalog v vmesniku. Celoten proces oblikovanja vaj in nalog za področje besedil je podrobno predstavljen v predhodnem prispevku, v tem prispevku pa se osredotočamo na konkretno besedilo in preišljeno zasnovane vaje in naloge ob njem.

2 Oblikovanje vaj in nalog za besedilno skupino novica

Novica oz. vest je klasična in osnovna novinarska besedilna skupina, natančneje vrsta (Korošec 1998: 299). V zbirko BERTA je zajetih 22 novic, kar predstavlja 8-odstotni delež vseh zbranih besedil. Večji delež imajo le telefonski pogovori (9 %) in poljudnoznanstveni prispevki (8,36 %) ter anekdote (8,36 %).

2.1 O novici kot besedilni skupini

Vsaka besedilna skupina zajema le določene vidike stvarnosti, pripadajo ji določena načela izbora, oblike videnja in razumevanja stvarnosti, določena stopnja širine prijema in globina pronicanja (Korošec 1998: 311). Novica je ena pogostejših in širše znanih besedilnih skupin. V slovenski strokovni in znanstveni literaturi s področja novinarskega diskurza in v vsakdanjem komuniciranju se omahuje med poimenovanjema »vest« in »novica« (Korošec 1998: 299). Novica je novo, kar kateri koli tvorec sporoča kateremu koli naslovniku, npr. *Petrova žena je včeraj rodila, Pri kemiji sem dobila pet, Kupili smo nov avto, V severnem Jadranu so ribiči včeraj opazili dva brazdasta kita*. T. Korošču (p. t.) novica pomeni »vsebino vesti, novo, ki se upoveduje v *vesti*«. Iz tega izhaja, da je novica lahko ubesediljena v kateri koli besedilni skupini.

Kot tipične značilnosti vesti se na ravni vsebine navajajo novost, aktualnost,¹ pomembnost, zanimivost, na ravni oblike kratkost, trdnost, enostavnost zgradbe, jedrnatost oz. zgoščenost, na jezikovni ravni pa jezikovna jasnost, natančnost in stvarnost. Resničnost in zanesljivost kot tipični značilnosti vesti ne vplivata na oblikovanje vesti kot take, ampak se nanašata na tvorca in naslovnika, in sicer sta za tvorca zavezujoči, saj sta pri naslovniku pričakovani. Resničnost vesti je odvisna od tega, ali v zunajbesedilni dejanskosti, tj. v nefiktivnem svetu, obstaja nosnik, na katerega se vsebina besedila nanaša. Pri resničnosti in zanesljivosti velja izpostaviti, da je lahko nabor podatkov in način njihovega prikazovanja zavajajoč in ne odraža nujno izseka dejanskosti, na katerega se vest nanaša.

Izsek dejanskosti predstavlja dogodek.

»Dogodek je vse, kar se je zgodilo neodvisno od nas, od našega vedenja, ali kot tako ostaja v naši zavesti: prometna nesreča – viteški turnir. Je zaključena, zaokrožena uresničitev naravnega ali družbenega zakona (ali zakonov). Iz tega nujno izhaja, da ima dogodek svoje ponovitve. Ponovitev štejemo za konstitutivno prvino dogodka. Nas zanima tisti dogodek kot izsek dejanskosti, ki ima tiste in toliko prvin, ki jih zaradi njihovega ponavljanja, frekventnosti, želimo zmeraj znova izvedeti. O njih želimo vedeti sproti, po možnosti vsako njihovo ponovitev.« (Korošec 1998: 303)

¹ Pri zbiranju vesti smo iskali vsebine, ki bi bile za uporabnika e-okolja trajno zanimive.

Od družbenozgodovinske pogojenosti človekovega ravnanja in vedënja je odvisno, kateri dogodek bo vsebina vesti. Družbena zgodovina določa, kaj nas zanima. Tako npr. sestavine dogodka, ki so splošno izkustvo in niso nosilci individualnosti oz. singularnosti dogodka, ne sodijo v vest, npr. prerez traku ob odprtju kulturnega doma, ker dogodku ne dajejo enkratne individualnosti. Poleg že navedenih tipičnih značilnosti vesti, pomembnih za oblikovanje vesti, se je oblikovalo pravilo t. i. 5 K-jev, ali je obravnavno besedilo vest. Skladno s tem pravilom tvorijo odgovori na vprašanja *kdo, kdaj, kje, kaj, kako*, lahko tudi še *zakaj* oz. *kako da*, vest. Ti podatki zagotavljajo zajemanje najpomembnejših podatkov na najkrajši način. T. Korošec (1998: 302) to imenuje najpogostejše in najpreprostejše didaktično pravilo, ki da je zgolj didaktično pomagalo. Ustvarja namreč napačen vtis, da vest s svojo obliko in strukturo določa, da morajo v njej biti sporočene prav te in ne druge prvine. Bistveno pomembnejše je dejstvo, da se je vest razvojno oblikovala kot posledica potrebe, da so v določenem besedilu zajeti tisti dogodki, ki imajo najmanjše število za naslovnika zanimivih prvin. Pri oblikovanju vesti je pomembna tudi prostorska oddaljenost kraja dogodka. S tega vidika se razlikujeta vrsta in količina podatkov med vestmi. To je lepo opazno tudi v vesteh, vključenih v zbirko BERTA, npr. o cvetenju češenj na Japonskem (ID² 327) in vplivu temne čokolade na zdravje (ID 326). Zato je smiselno vprašanje, kdaj prvine ali okoliščine dogodka postanejo podatki novinarske vesti. T. Korošec (1998: 304–306) vpelje pojem podatkovna shema. Ta je grajena po načelu: 1) hierarhizacije (pomembno – manj pomembno),³ 2) zanimivosti oz. privlačnosti ubesediljenega dogodka za naslovnika.⁴ Tehtanje med hierarhizacijo in zanimivostjo podatka se lahko dogaja pod vplivom specifičnih sporočanijskih namer, npr. a) vzgojnost, b) preventivno opozarjanje, c) potencialno posmehljiv domislek in č) didaktičnost ali le težnja pa informativno-razvedrilni vsebini. V e-okolju v skupino a) sodi npr. besedilo *Porast zastrupitev z GHB* (ID 231), ki naslovnika seznanja tudi s pravilnim ravnanjem v primeru predoziranja z GHB; k b) sodi npr. besedilo *Na belih strminah dve nesreči s telesnimi poškodbami po lastni krivdi* (ID 234), v katerem so navedena opozorila policistov o upoštevanju pravil in navodil vedënja na smučišču. V skupino c) bi lahko umestili besedilo *Prepir v pilotski kabini* (ID 338), v katerem je novica posredovana na nekoliko humoren način. Didaktično namero ali informativno-razvedrilno vsebino ima večina zbranih vesti, ki sodijo v rubriko *Zanimivosti*, npr. o čokoladi, agrumih, sivki, paradižniku, češnjah. V nadaljevanju prispevka podrobneje

² ID je kratica za identifikacijsko številko besedila v zbirki BERTA.

³ Pomembnost se razlikuje od bistvenega. Npr. za odprtje kulturnega doma ni bistvena ali ključna udeležba župana, a je ta podatek lahko pomemben (in zanimiv), zato je v vest vključen.

⁴ T. Korošec navaja še zaznavne oz. predstavnostne zmožnosti prvin.

predstavljeno vest lahko umestimo k tipičnim vestem, saj naslovnika informira o dogodku, tj. razglasitvi klekljanja za živo mojstrovino državnega pomena.

Razlikujemo kratko, razširjeno vest in vest v nadaljevanju (Košir 1988: 72).⁵ Besedilni enoti kratke vesti sta naslovje in besedilo, ki ni členjeno na odstavke. Naslovje poleg nadnaslova ali naslova rubrike, naslova ali podnaslova lahko sestavlja še sinopsis. Sicer pa je zgradba naslovja v veliki meri odvisna od uredniške politike časopisa oz. spletne strani, kjer je vest objavljena. Naslov naj bi bil kratek, informativen, jasen in nedvoumen. Ob podatkih o tvorcu, ta je podpisan le z začetnima črkama imena in priimka (npr. G. K., A. G.), je naveden podatek o času objave besedila in kraju, kjer tvorec vesti oz. novinar vest tvori. Tematsko se kratka vest nanaša na dogodke, ki so naslovniku znani oz. blizu, npr. prometna nesreča, poškodbe na smučišču, umori iz ljubosumja, nasilje v družini. V tovrstnih vesteh se »spreminjajo le« udeleženci, kraj in čas, zato so te vesti visoko avtomatizirane in sodijo zlasti v rubriko črne kronike, *V Novem mestu 25-letnik napadel policiste* (ID 339).

V nasprotju s kratko vestjo je obravnavana vest o razglasitvi klekljanja za živo mojstrovino obsežnejša, saj vsebuje več individualizirajočih podatkov. To so podatki, ki jih naslovnik potrebuje za lažje razumevanje besedila, saj mu pojav razglasitve česa za živo mojstrovino ni blizu. Ta tip vesti je razširjena vest, za katero je značilna t. i. obrnjena piramida: navajanje od najpomembnejših podatkov do najmanj pomembnih (Korošec 1998: 302).

2.1.1 Novica v vzgojno-izobraževalnem procesu

V učnih načrtih za slovenščino se strokovni termin vest ne pojavlja, temveč najdemo le splošni izraz novica. Prav zato tudi v učnem e-okolju *Slovenščina na dlani* uporabljamo izraz novica. Vest oz. novica je obravnavana v prvem in drugem vzgojno-izobraževalnem obdobju, kasneje pa jo učitelj ali profesor lahko izbere med različnimi publicističnimi besedilnimi skupinami oz. kot primer enogovornega neumetnostnega besedila, s katerim pri učečih se razvija zmožnost kritičnega sprejemanja oz. zmožnost kritičnega razumevanja prebranega.

⁵ Vest v nadaljevanju kot samostojna besedilna vrsta v zbirko BERTA ni vključena, zato tu ne povzemamo njenih značilnosti.

2.2 Obravnava novice v e-okolju *Slovenščina na dlani*

Ker želimo, da bi bila obravnava besedila kar najbolj podobna celostni interpretaciji besedil, tj. spontanemu razpoznavanju bistvenih informacij in izločanju manj pomembnih podatkov, da lahko ustrezno dojamemo smisel in namen besedila, bodo besedila v učnem e-okolju *Slovenščina na dlani* prikazana v realnem kontekstu, torej ustrezno večpredstavnostno (ali multimodalno). To pomeni, da so pri vsakem besedilu, vključenem v zbirko, zajeti oz. vidni tudi vsi neverbalni elementi besedila, tj. oblika, grafika oz. grafični elementi, avdio/video ipd., da bodo lahko učeči se prepoznavali in opazovali tudi bistvene nejezikovne kontekstualne informacije o nastanku besedila. Preden predstavimo posamezne vaje in naloge, oblikovane pri novici, zato prikazujemo besedilo, ki je izhodišče obravnave.

Besedilo:⁶

A. J.

16. marec 2016 ob 18:09Ljubljana - MMC RTV SLO, STA

Klekljanje je živa mojstrovina državnega pomena

Na predlog Slovenskega etnografskega muzeja

Vlada je klekljanje čipk razglasila za živo mojstrovino državnega pomena. Status žive mojstrovine prispeva k večjemu zavedanju o njenem pomenu na lokalni, regionalni in nacionalni ravni, da se povečata njena prepoznavnost in javna dostopnost ter da se spodbudi njeno ohranjanje.

Klekljanje ima na Slovenskem kar 400-letno tradicijo; najznamenitejši klekljarski izdelek je idrijska čipka.

Foto: BoBo

Klekljanje se je v Sloveniji širilo od 17. stoletja naprej iz Idrije in osrednje Slovenije na vsa območja države z zgledi in pozneje v čipkarskih šolah v Idriji, Žireh in Železnikih. Danes je klekljanje čipk razširjeno med vsemi generacijami.

Klekljanje je način izdelovanja čipk s prepletanjem vodoravno in navpično tekočih niti, navitih na posebej oblikovane lesene palčke – kleklje.

Danes organizirano klekljajo otroci in mladi v čipkarskih šolah ter v okviru izbirnega predmeta in v klekljarskih krožkih na osnovnih šolah. Odrasli klekljajo v društvih, v okviru univerz za tretje življenjsko obdobje in v domovih za starejše občane. Številni se s klekljanjem ukvarjajo doma v prostem času.

Za Slovenijo je značilna množičnost klekljanja čipk med vsemi generacijami. Deluje več kot 100 klekljarskih društev, sekcij in skupin. Klekljanje in čipke promovirajo **Slovenski klekljarski dnevi** v Žireh (od 1952), **Festival idrijske čipke v Idriji** (od 1953) in **Čipkarski dnevi v Železnikih** (neprekinjeno od 1963).

Klekljane čipke so danes poleg tradicionalne rabe, kot je krašenje oblačil ter cerkvenega in hišnega tekstila, v rabi kot modni dodatki in stensko okrasje, poleg tega so navdih za umetniško ustvarjanje. Čipke pa niso le tržno blago; druženje ob klekljanju je pomemben socialni gradnik medgeneracijske povezanosti.

Vlada lahko za živo mojstrovino razglasi živo dediščino, ki je pomemben del življenja na območju Slovenije oziroma pomemben vir za razumevanje zgodovinskih procesov, pojavov in njihove povezanosti s sedanjo kulturo.

⁶ Morebitnih napak v zbranih besedilih nismo popravljali, ampak smo znotraj zavihka *Naloga – vsebina* oblikovali trditev, ki se nanaša na morebitne pravopisne ali slovnične pomanjkljivosti.

Ob pričetku reševanja nalog se uporabniku prikaže besedilo. Nato je ves čas dostopno v posebnem zavihku ob robu. Uporabnik ga tako lahko vedno vidi in v njem išče ter preverja informacije in podatke, ki jih od njega zahteva naloga. Uporabnik najprej rešuje vaje in naloge, ki se navezujejo na okoliščine nastanka besedila, zatem vaje in naloge, nanašajoče se na značilnosti besedila kot predstavnika določene besedilne skupine, nato pa naloge, ki se nanašajo na razumevanje vsebine besedila. V procesu oblikovanja vaj in nalog se posamezne naloge v vmesniku razmeščajo v tri temeljne sklope: 1) naloge, vezane na vsebino besedila; 2) naloge, vezane na leksiko, 3) naloge, vezane na besedilotvorna sredstva.

V nadaljevanju podajamo predvidene vaje in naloge ob novici, in sicer po zaporedju kroženja nalog (glede na učne cilje in kompetence). Za preglednejšo predstavitev strukture vaj in nalog glede na postopek vnašanja trditve in podatkov v vmesnik za oblikovanje vaj in nalog ločimo: 1) vaje in naloge, vezane na zunaj- in znotrajbesedilne prvine besedila kot predstavnika obravnavane besedilne skupine; 2) vaje in naloge, vezane na razumevanje vsebine konkretnega posameznega besedila; 3) vaje in naloge, ki se lahko nanašajo na 1) ali na 2); 4) vaje in naloge, namenjene ustvarjanju besedil oz. njihovemu tvorjenju.

2.2.1 Vaje in naloge, vezane na zunaj- in znotrajbesedilne prvine besedila kot predstavnika obravnavane besedilne skupine

Na zunajjezikovne prvine oz. okoliščine nastanka besedila bodo vezane naloge in vaje, ki jih bo samodejno tvoril algoritem iz podatkov, vnesenih ob hitrem ali podrobnem pregledu (npr. jezikovna zvrst, javnost besedila). Poleg teh nalog in vaj pa smo oblikovali še pravilne trditve, in sicer za natančen datum in mesto objave/nastanka besedila, tvorca in naslovnika ter sporočevalni namen. Sledile bodo naloge in vaje, ki se bodo nanašale na znotrajbesedilne prvine. Tudi za te smo oblikovali pravilne trditve, in sicer za slogovni postopek, oblikoslovne in besedotvorne značilnosti ter besedilne enote. Pri vsaki pravilni trditvi smo del besedila krepko označili in s tem nakazali ustrezno rešitev, obenem pa smo za krepko označeno oblikovali alternative, s pomočjo katerih bodo avtomatizirano nastajale napačne trditve.

Natančen datum in mesto objave besedila

Na osnovi zapisanih pravilnih trditev za datum in mesto objave se bodo avtomatsko tvorile tudi napačne trditve, na podlagi obojega pa bo računalnik lahko naključno generiral naslednje tipe nalog: (a) izberi pravilno trditev;⁷ (b) drži/ne drži; (c) dopolni; (č) dopolni z danim; (d) odgovori na vprašanje;⁸ (e) odgovori na vprašanje s pomočjo ponujenih odgovorov; (f) izberi najustreznejšo trditev. Za obravnavano novico smo predvideli sledeče:

Tabela 1: Trditev 1

Besedilo	Alternative
Izhodiščno besedilo je bilo objavljeno 16. marca 2016 ob 18:09 .	16. marca 2016 ob 09:18
	16. marca 2018 ob 16:09
	18. marca 2016 ob 18:09

Tabela 2: Trditev 2

Besedilo	Alternative
Izhodiščno besedilo je bilo objavljeno na spletnih straneh MMC RTV SLO in STA .	na spletni strani Slovenskega etnografskega muzeja
	v časopisu Slovenskega etnografskega muzeja
	na spletni strani Vlade RS

Tvorec in naslovnik

Podobno kot velja za datum in mesto objave, bo tudi pri tvorcu in naslovniku računalnik na podlagi zapisanih trditev in dodanih alternativ uporabniku naključno ponudil naslednje tipe nalog: a) izberi pravilno trditev; b) drži/ne drži; c) dopolni; č) dopolni z danim; d) odgovori na vprašanje s pomočjo ponujenih odgovorov, e) izberi najustreznejšo trditev.

⁷ Pri nalogah izbirnega tipa se bodo uporabniku prikazovale različne grafično obogatene naloge, npr. *Puščico obrni tako, da bo usmerjena v stranico s pravilno trditvijo*.

⁸ Na osnovi zapisanih trditev je na določenih, v scenariju natančno označenih mestih predvideno preoblikovanje trditve v vprašanje, npr. *Kdaj je besedilo nastalo?* To pa tako, da je pravičen odgovor krepko označen del trditve.

Tabela 3: Trditev 3

Besedilo	Alternative
Tvorec izhodiščnega besedila je A. J.	BoBo.
	J. A.
	MMC RTV SLO, STA.

Tabela 4: Trditev 4

Besedilo	Alternative
Besedilo je namenjeno širši javnosti.	poslušalcem radia RTV SLO.
	ljubiteljem klekljanja.
	članom Slovenskega etnografskega društva.

Družbeno razmerje

Naloge za družbeno razmerje se oblikujejo s pomočjo podatka, zabeleženega v podrobnem pregledu. S pomočjo šifranta za družbeno razmerje se oblikuje pravilna trditev, v konkretnem primeru *Razmerja ne moremo določiti*. Alternativni trditvi sta: *Izhodiščno besedilo je glede na družbeno razmerje udeležencev uradno/neuradno*. Naloge, ki se nato oblikujejo, so: a) izberi pravilno trditev, b) izberi pravilno trditev in izbiro utemelji; c) drži/ne drži; č) dopolni; d) dopolni in dopolnitev utemelji.

Število udeležencev

Tudi pri številu udeležencev se naloge zasnujejo s pomočjo podatka, zabeleženega v podrobnem pregledu: a) izberi pravilno trditev, b) izberi pravilno trditev in izbiro utemelji; c) odgovori na vprašanje s pomočjo ponujenih odgovorov; č) dopolni; d) dopolni in dopolnitev utemelji. Pri tej postavki je podatek oz. šifrant za število udeležencev že oblikovan kot pravilna rešitev, za dotično novico *Štirje udeleženci in več*. Alternativne možnosti, s pomočjo katerih se oblikujejo naloge, so: *Do dva udeleženca; Dva udeleženca, Trije udeleženci*.

Prenosnik

Naloge za prenosnik se oblikujejo s pomočjo podatka o prenosniku, ki ga najdemo v hitrem pregledu. Pravilno trditev se oblikuje z dopolnitvijo povedi *Izhodiščno besedilo je glede na prenosnik* in možnosti pravilnega odgovora v šifrantu, tj. *digitalno pisano*. Preostale, za konkretno besedilo napačne možnosti so: *govorjeno, stik je posreden; govorjeno, stik je neposreden; klasično pisano; avdioposnetek; videoposnetek*. Uporabniku pa se bodo na tem mestu naključno pojavile naslednje naloge: a) izberi pravilno trditev; b) izberi pravilno trditev in izbiro utemelji; c) drži/ne drži; č) dopolni; d) dopolni z danim.

Jezikovna zvrst

Tudi naloge za jezikovno zvrst se oblikujejo s pomočjo šifrantov v hitrem pregledu. Pravilno trditev strukturiramo tako, da poved *Zvrst izhodiščnega besedila je* dopolnimo s podatkom pri šifrantu, v primeru novice je to *publicistična knjižna zvrst*. Preostale možnosti, ki v konkretnem primeru tvorijo napačne trditve, so: *strokovna knjižna zvrst; poljudnoznanstvena knjižna zvrst; praktičnosporazumevalna knjižna zvrst; umetnostna knjižna zvrst; publicistična neknjižna zvrst; umetnostna neknjižna zvrst; praktičnosporazumevalna neknjižna zvrst; poljudnoznanstvena neknjižna zvrst*. Naloge, ki se na ta način generirajo, pa so sledeče: a) izberi pravilno trditev; b) drži/ne drži; c) dopolni; č) dopolni z danim; d) odgovori na vprašanje s pomočjo ponujenih odgovorov.

Javnost besedila

V hitrem pregledu poiščemo tudi podatke o javnosti besedila. Ustrezno trditev tvorimo tako, da poved *Izhodiščno besedilo je glede na dostopnost javnosti* dopolnimo s podatkom pri šifrantu, tj. konkretno *javno*. Napačna možnost v primeru novice je *nejavno*. Tu računalnik oblikuje naslednje tipe nalog: a) drži/ne drži; b) dopolni; c) dopolni in utemelji; č) odgovori na vprašanje.

Sporočevalni namen

Naloge, ki se bodo nanašale na prepoznavanje in razumevanje sporočevalnega namena ter se bodo oblikovale s pomočjo zapisane trditve in napačnih alternativ, so te: a) izberi pravilno trditev; b) izberi pravilno trditev in izbiro utemelji; c) izberi najustreznejšo trditev; č) dopolni z danim; d) dopolni z danim in utemelji; e) poveži; f) poveži in utemelji.

Tabela 5: Trditev 5

Besedilo	Alternative ⁹
Namen izhodiščnega besedila je informirati o odločitvi Vlade RS , da razglasi klekljanje za živo mojstrovino.	oceniti odločitev Vlade RS
	opisati odločitev Vlade RS
	odobravati odločitev Vlade RS

Besedilna skupina

Pri nalaganju dokumentov smo vsako besedilo opremili s podatkom o besedilni skupini in ga zabeležili s posebno šifro. S pomočjo tega računalnik lahko oblikuje pravilno trditev, in sicer tako, da združi nastavljeno poved *Izhodiščno besedilo je glede na tipične značilnosti* s podatkom pri šifrantu, tj. *novica*. Naloge, ki se nanašajo na prepoznavanje besedilne skupine in izhajajo iz oblikovane pravilne trditve, pa so sledeče: a) izberi pravilno trditev; b) izberi pravilno trditev in izbiro utemelji; c) dopolni; č) dopolni in utemelji; d) dopolni z danim; e) dopolni z danim in utemelji; f) odgovori na vprašanje; g) odgovori na vprašanje s pomočjo ponujenih odgovorov; h) uganka.

Tematski sklop

S pomočjo šifranta o tematskem sklopu, ki smo ga zabeležili ob nalaganju dokumenta v vmesnik, se bodo oblikovale naslednje naloge: a) izberi pravilno trditev; b) drži/ne drži; c) odgovori na vprašanje s pomočjo ponujenih odgovorov; č) dopolni z danim; d) dopolni z danim in utemelji. Pravilno trditev tvorimo tako, da poved *Izhodiščno besedilo sodi v tematski sklop* dopolnimo s podatkom pri šifrantu, tj.

⁹ Pri tvorjenju napačnih alternativ smo si prizadevali oblikovati vsebinsko verjetne napačne alternative, a tega ni bilo mogoče vedno uresničiti.

šport. Napačne alternative dobimo tako, da poved poljubno dopolnimo z drugimi šiframi istega šifranta.

Tematika

Pri osnovnih podatkih najdemo tudi podatek o tematiki. S pomočjo podatka tvorimo pravilno trditev tako, da poved *Tematika izhodiščnega besedila je* dopolnimo z najdenim podatkom pri šifrantu, tj. *klekljanje*. Napačne alternative dobimo s tem, da poved dopolnimo z drugimi šiframi istega šifranta, in sicer tistimi, ki sodijo v isti slogan in hkrati isti tematski sklop. Prepoznavanje tematike bodo od uporabnika zahtevale naslednje možne naloge: a) izberi pravilno trditev; b) drži/ne drži; c) odgovori na vprašanje s pomočjo ponujenih odgovorov; č) dopolni z danim.

Tema

Naloge, nanašajoče se na temo besedila, se generirajo tako, da v hitrem pregledu poiščemo podatek o temi, napačne odgovore pa dobimo z istovrstnimi podatki pri drugih besedilih iste besedilne skupine. Avtomatsko bodo s pomočjo tega podatka nastajale naslednje naloge: a) izberi pravilni odgovor; b) odgovori na vprašanje s pomočjo ponujenih odgovorov.

Ključne besede

V vmesnik vnesemo od 4 do 6 ključnih besed, ne vnašamo dvo- ali večbesednih besednih zvez. Te besede bomo uporabili, npr. pri tipu nalog rešeto. Verjetna naloga je tudi, da bo uporabnik s klikanjem na »oblačke« ali »mehurčke« izbral ustrezne ključne besede obravnavanega besedila. Pri obravnavani novici smo določili naslednje ključne besede:

Tabela 6: Ključne besede

klekljanje	mojstrovina	Idrija	dediščina	čipka	živa
------------	-------------	--------	-----------	-------	------

Slogovni postopek

Za slogovni postopek so predvideni naslednji tipi nalog: a) izberi pravilno trditev; b) izberi in utemelji; c) drži/ne drži; č) dopolni; d) dopolni in utemelji; e) dopolni z danim; f) dopolni z danim in utemelji; g) rešeto. Osnovo za vse navedene tipe nalog predstavljajo v tabeli zapisane trditve, ki so v vmesniku zabeležene pod zavihkom *Naloge – vsebina*. Pri vsaki pravilni trditvi so, kakor je razvidno, zapisane tudi alternativne možnosti, s pomočjo katerih se oblikujejo napačne trditve.

Tabela 7: Trditev 6

Besedilo	Alternative
Zadnji odstavek utemelji, kdaj lahko Vlada RS živo dediščino razglasi za živo mojstrovino, zato je prevladujoči slogovni postopek izhodiščnega besedila argumentacija.	prikazuje, kdaj
	oceni, kdaj
	ovrednoti, zakaj
Ključni argument, da je klekljanje pomembno za razumevanje zgodovinskih procesov in njihovo povezanost s sodobno kulturo , utemelji odločitev Vlade RS.	klekljajo vse mlajše in starejše generacije Slovencev
	je klekljanje na Slovenskem prisotno in priljubljeno že štiri stoletja
	je klekljanje del izobraževalnega procesa in priljubljena prostočasna aktivnost
Zadnji odstavek utemelji, kdaj lahko Vlada RS živo dediščino razglasi za živo mojstrovino, zato je prevladujoči slogovni postopek izhodiščnega besedila argumentacija .	opisovanje
	razlaganje
	pripovedovanje

Besedilne enote

Naloge za prepoznavanje besedilnih enot prav tako nastajajo na osnovi zabeležene pravilne trditve in pridruženih alternativ. Uporabniku se bo prikazala ena od sledečih nalog: a) izberi pravilno trditev; b) drži/ne drži; c) dopolni; č) dopolni in utemelji; d) dopolni z danim; e) poveži.

Tabela 8: Trditev 7

Besedilo	Alternative
Izhodiščno besedilo kot novica vsebuje podatke o tvorcu besedila, času in mestu objave, naslov, podnaslov, vizualni del, besedilo, členjeno na odstavke.	o naslovniku besedila, času in mestu objave, naslov, podnaslov, vizualni del, poglavja.
	o tvorcu besedila, času in mestu objave, naslov, vizualni del, besedilo, členjeno na odstavke.
	o tvorcu besedila, času in mestu objave, naslov, podnaslov, vizualni del.

Oblikoslovne značilnosti

V okviru vsebine se bodo (pol)avtomatsko na osnovi zapisane trditve in alternativ oblikovale tudi naloge, vezane na oblikoslovne značilnosti besedila, in sicer: a) izberi pravilno trditev; b) dopolni; c) dopolni z danim. V besedilih se bodo preverjale in s pomočjo nalog utrjevale le tiste oblikoslovne značilnosti, ki so pomembne in značilne za obravnavano besedilno skupino. V obravnavani novici se trditev nanaša na glagolski čas:

Tabela 9: Trditev 8

Besedilo	Alternative
Izhodiščno besedilo je glede na glagolski čas zapisano v pretekliku in sedanjiku.	pretekliku
	sedanjiku
	pretekliku in prihodnjiku

Besedotvorne značilnosti

S pomočjo pravilne trditve in podanih alternativ se bodo oblikovale tudi naloge za utrjevanje besedotvorja, in sicer: a) izberi pravilno trditev; b) drži/ne drži; c) dopolni; č) dopolni z danim. Tudi besedotvorno usmerjene naloge pri besedilih se bodo nanašale na preverjanje raznolikih besedotvornih značilnostih, ob obravnavani novici bo uporabnik razmišljal o ustreznem ženskospolskem priponskem obrazilu:

Tabela 10: Trditev 9

Besedilo	Alternative
Ženska, ki kleklja, je klekljarica .	klekljavka
	klekljarka
	klekljica

Kohezivna sredstva in pojavi

Za obravnavo besedil je zelo pomembno tudi prepoznavanje kohezivnih sredstev (relativizacija, morfemsko vezanje, pozaimljanje, svojilni pridevnik, zaimensko vezanje, podpomenska, nadpomenska, sopomenka, vzporedna podpomenska, elipsa). Naloge, nanašajoče se na prepoznavanje kohezivnih sredstev in tipov vezanja besedilnih enot v besedilo, v vmesniku oblikujemo takole: v zavihku *Naloge – besedilotvorna sredstva* nastavimo nanašalnico in njene sonanašalnice in jim določimo tip vezanja besedilnih enot. Uporabniku se tu prikaže naloga povezovanja – sonanašalnice k izbrani nanašalnici iz izhodiščnega besedila mora razvrstiti k ustreznemu tipu vezanja besedilnih enot.

Tabela 11: Trditev 10

Nanašalnica	Sonanašalnice	Tipi vezanja besedilnih enot
živa mojstrovina državnega pomena	klekljanje	podpomenska
	živo mojstrovino državnega pomena	ponovna pojavitev
	njenem	zaimensko vezanje
	njena	zaimensko vezanje
	živa dediščina	nadpomenska
	ki je pomemben	relativizacija

Iz besedila nismo izpisovali vseh sonanašalnic, ampak smo iskali tiste, ki predstavljajo nov tip vezanja. Če ni bilo mogoče drugače, smo izpisali več sonanašalnic istega tipa vezanj besedilnih enot.

Razmerja med besedami

Za naloge, ki se nanašajo na razmerja med besedami, smo v vmesniku oblikovali poseben zavihhek *Naloge – leksika*.¹⁰ Tudi v tem zavihku po enakem principu, kot smo ga že opisali, oblikujemo trditve z napačnimi alternativami. Avtomatsko se bodo iz danih trditev z alternativami generirale naslednje naloge: a) izberi pravilno trditev; b) drži/ne drži; c) dopolni; č) dopolni z danim. Primeri trditev in alternativ za v prispevku obravnavano novico so:

Tabela 12: Trditve 11

Besedilo	Alternative
MMC je kratica za multimedijski center .	mega medijski center
	mobilni medijski center
	mariborski medijski center
Etnografski je sopomenka besede narodopisen .	naroden
	ljudski
	narodopisje
Izdelavo čipk imenujemo čipkarstvo .	klekljarstvo
	čipiranje
	pletilstvo
V 3. odstavku izhodiščnega besedila sta protipomenki vodoravno in navpično .	navpično in tekoče
	vodoravno in tekoče
	tekočih in navitih
Kleklje so posebej oblikovane lesene palčke .	posebej oblikovane čipke
	načini izdelovanja čipk
	ženske, ki izdelujejo klekljano čipko

Za besedilno skupino značilno besedje

Vest oz. novica vsebuje določene besede in besedne zveze, s katerimi tvorec nakazuje resničnost vsebine vesti. S temi značilnimi besedami in besednimi zvezami se tvorca sklicujejo na vir (npr. *po besedah predstavnika za stike z javnostmi, po poročanju nemške tiskovne agencije, naj bi sporočili, kot ugotavljajo znanstveniki*). S tem je povezana tudi

¹⁰ Če bo obravnavano besedilo vsebovalo frazeološko enoto, lahko uporabnik pričakuje nalogo, ki ga bo nanjo opomnila. Konec koncev so frazeološke enote lahko pomemben kazalnik besedilne skupine.

nujnost poimenovanja udeležencev dogodka. Te znotrajbesedilne udeležence je treba identificirati ne le z imenom in priimkom, temveč tudi s funkcijo, npr. *vodja centra za zastupitve na Interni kliniki UKC Ljubljana*. V novici ki poroča o razglasitvi klekljanja za živo mojstrovino, smo oblikovali vprašanje, ob katerem smo krepko dopisali pravilen odgovor. Napačne možnosti predstavljajo alternative. Uporabnik bo lahko reševal te tipe nalog: a) izberi pravilno trditev; b) drži/ne drži; c) poveži.

Tabela 13: Trditev 12

Vprašanje	Alternative
S katerimi besedami ali besednimi zvezami so poimenovani udeleženci dogodka? Vlada RS Slovenije in Slovenski etnografski muzej	Vlada RS in starejši občani
	Slovenski etnografski muzej in ljubitelji klekljanja
	Ljubitelji klekljanja in BoBo

2.2.2 Vaje in naloge, vezane na vsebino konkretnega posameznega besedila

Širši nabor nalog je predviden tudi za razumevanje vsebine konkretnega besedila. Tudi te naloge bodo nastajale na osnovi zabeleženih pravih trditev in pripisanih alternativ, ki predstavljajo napačne rešitve oz. odgovore. Tu so predvideni naslednji tipi nalog: a) izberi pravilno trditev; b) izberi pravilni trditvi; c) izberi pravilne trditve; č) drži/ne drži; d) izberi najustreznejšo trditev; e) izberi napačno trditev; f) dopolni; g) dopolni z danim; h) odgovori na vprašanje; i) odgovori na vprašanje s pomočjo ponujenih odgovorov. Pravilne trditve, vezane na vsebino novice o klekljanju kot živi mojstrovini državnega pomena, so sledeče:

Tabela 14: Trditev 13

Besedilo	Alternative
Klekljanje je status žive mojstrovine dobilo na pobudo Slovenskega etnografskega muzeja.	Idrijskega etnografskega muzeja
	Vlade Republike Slovenije
	Narodnega muzeja Slovenije
	MMC RTV SLO in STA
Tradicija klekljanja je v Sloveniji prisotna že 400 let.	skoraj 400 let
	manj kot 400 let
	več kot 500 let
Slovenski klekljarski dnevi potekajo v Žireh od leta 1952.	v Idriji od leta 1953
	v Žireh od leta 1953
	v Železnikih od 1963
Klekljanje je postopek izdelovanja čipk s prepletanjem vodoravno in navpično tekočih niti.	klekljev
	palčk
	sukancev
Klekljanje je na Slovenskem najverjetneje prisotno od leta 1616.	1516
	1716
	1700

Naloga tipa drži/ne drži se lahko dodatno oblikuje tudi s pomočjo v vmesnik vnesenih napačnih trditev:

Tabela 15: Trditev 14

Slovenski etnografski muzej je klekljanje čipk razglasil za živo mojstrovino državnega pomena.
Danes se s klekljanjem ukvarjajo predvsem starejše generacije.
Čipkarski dnevi potekajo v Železnikih, Idriji in Žireh.

Pri vsebini bo uporabnik dobil tudi nalogo razvrščanja v ustrezno zaporedje. V zavihku *Naloga – vsebina* je poseben šifrant *Odlomek za razvrščanje*. Pod tem šifrantom povedi odlomka iz besedila ustrezno kronološko oz. smiselno zaporedno navedemo, računalnik pa jih bo uporabniku pomešal. Odlomek, ki je predviden za razvrščanje v obravnavani novici, je tak:

Klekljanje je način izdelovanja čipk s prepletanjem vodoravno in navpično tekočih niti, navitih na posebej oblikovane lesene palčke – kleklje. V Sloveniji se je širilo od 17. stoletja naprej iz Idrije in osrednje Slovenije na vsa območja države z zgledi in pozneje v čipkarskih šolah v Idriji, Žireh in Železnikih. Danes je klekljanje čipk razširjeno med vsemi generacijami. Tako organizirano klekljajo otroci in mladi v čipkarskih šolah ter v okviru izbirnega predmeta in v klekljarskih krožkih na osnovnih šolah. Odrasli klekljajo v društvih, v okviru univerz za tretje življenjsko obdobje in v domovih za starejše občane. Številni se torej s klekljanjem ukvarjajo doma v prostem času.

Kombinacija različnih vsebin

V scenariju za pripravo nalog in vaj s področja besedil smo predvideli tudi možnost kombinacije različnih vsebin. Računalnik bo lahko uporabniku ponujal naloge: a) izberi pravilno; b) drži/ne drži in c) izberi napačno trditev poljubno na osnovi vseh zapisanih trditev, neodvisno od predvidenega kroženja nalog od časa in mesta objave/nastanka besedila do njegovih slovničnih značilnosti. Dodatno možnost prinašajo tudi vprašanja, ki jih beležimo v vmesnik, pri obravnavani novici so dodatna vprašanja takšna:

Tabela 16: Vprašanje

Vprašanja	Alternative
Kaj ponazarja slika? Postopek klekljanja.	Oblikovanje lesenih palčk.
	Čipkarsko šolo v Idriji.
	Razstavljeno idrijsko čipko.
Kdo je vir fotografije? BoBo	MMC RTV SLO, STA
	A. J.
	Slovenski etnografski muzej
Kaj je podnaslov besedila? Na predlog Slovenskega etnografskega muzeja	Klekljanje je živa mojstrovina državnega pomena
	Foto: Bobo
	Klekljanje ima na Slovenskem kar 400-letno tradicijo
V katerih odstavkih je utemeljeno, zakaj je Vlada RS klekljanje razglasila za živo mojstrovino? V prvem in zadnjem odstavku.	zadnjem in predzadnjem
	zadnjem
	prvem

2.3 Ustvarjanje besedila

Eden od osrednjih ciljev, ki smo si jih zastavili, naslanjajoč se na temeljne cilje učnih načrtov za slovenščino v osnovni in srednji šoli, je uporabniku učnega e-okolja ponuditi možnost, da izboljša svojo zmožnost tvorjenja raznovrstnih besedil. Zato se del nalog za področje besedil navezuje na ustvarjanje oz. tvorjenje besedila. Pri novici smo predvideli naslednje naloge:

- Tvori vabilo. Manjkajoče podatke si izmisli.*
- Obnovi vsebino izhodiščnega besedila.*
- S svojimi besedami povzemi vsebino izhodiščnega besedila. Povzetek naj obsega od 30 do 60 besed.*

Uporabnik bo pri tovrstnih nalogah v prostor, ki se mu bo prikazal na ekranu, vnesel svoje besedilo. Ker računalniški algoritmi daljših prostih besedil ne morejo do potankosti ustrezno preveriti, se bo uporabniku ob zaključku prikazal zapis »O ustrežnosti rešitve se posvetuj z učiteljico ali učiteljem«.

3 Sklep

Novica, strokovno vest, je klasična in osnovna novinarska besedilna skupina. Pogosta je tako v vsakodnevnih komunikacijskih procesih kot tudi v zbirki BERTA, ki je nastala za potrebe projekta *Slovenščina na dlani*. Prav zaradi pogostosti in vseprisotnosti je bila izbrana kot primer obravnave besedilne skupine. Prispevek prinaša podroben vpogled v oblikovanje nalog in vaj ter postopek obravnave konkretnega besedila v učnem e-okolju *Slovenščina na dlani*. Navedena so področja obravnavanja besedila, npr. zunaj- in znotrajbesedilne prvine, kot so kraj in čas objave/nastanka besedila, tvorec in naslovnik, družbeno razmerje med udeleženci; tema, tematika, slogovni postopek, značilnosti na leksikalni ali/in oblikoslovni ravni, razumevanje vsebine besedila itd. Tako oblikovan prispevek je nastal v želji učečim se, učiteljem in profesorjem približati področje besedil znotraj e-okolja in predstaviti izhodiščne ideje, ki so vodile oblikovanje vaj in nalog k besedilom. V prispevek vključena predstavitev novice oz. vesti kot besedilne skupine pa predstavlja zasnovo za dokončno oblikovanje razlage k tej besedilni skupini, zavedajoč se, da je besedilo razlage treba prilagoditi osrednjemu uporabniku e-okolja, tj. učečemu se.

Literatura

- Tomo KOROŠEC, 1998: *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: Kmečki glas.
- Manca KOŠIR, 1988: *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- UN 2008: *Učni načrt. Slovenščina: gimnazija: splošna, klasična, strokovna gimnazija*. Ur. Mojca Poznanovič. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo, 2008. Dostop 8. 11. 2020 na http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2019/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_slovenscina_gimn.pdf.
- UN 2018: *Učni načrt. Slovenščina. Posodobljena izdaja*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo, 2018. Dostop 8. 11. 2020 na https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_slovenscina.pdf.